

Nova atentinda libro de Torsten Bendias pri la Esperanto-junularo en GDR:

Esperanto en GDR: Dokumenta kroniko pri malhelpita junularo

Esperanto malpermesita en GDR inter 1949 kaj 1965

Kiel oni scias, esperantistoj estis en diversaj diktaturoj kaj totalismaj ŝtatoj persekutitaj, kondamnitaj, malliberigitaj aŭ mortigitaj, iliaj agadoj kaj lingvo diversgrade malhelpitaj, subpremitaj aŭ malpermesitaj, ĉefe pro tio ke ili estis konsideritaj (kaj akuzitaj) kiel popolamiko, perfiduloj, konspirantoj, spionoj, sabotistoj, teroristoj, trockistoj, kontraŭ-ŝtataj agantoj ktp. (en Sovetunio) aŭ identigitaj kaj nedeziritaj kiel nearjoj (t.e. judoj), marksistoj, komunistoj kaj pacifistoj (en la Tria Regno). Post la dua mondmilito, similan sorton de malpermeso spertis la Esperanto-movado en orienta Germanio (GDR), pro la sekvaj motivoj kaj cirkonstancoj.

La 12an de januaro 1949 la Esperanto-agado estis malpermesita de la Germana Administracio de la Interno de la Sovetia Okupacia Zono, do sur la teritorio, sur kiu la 7an de oktobro 1949 estis proklamita la t.n. Germana Demokratia Respubliko (GDR), kie regis unue Walter Ulbricht kaj poste Erich Honecker.¹ Ĉar en la koncerna leĝa dekreto Esperanto estis menciita en la sama kategorio kiel „popolartgrupoj kaj popolklerigaj asocioj”, oni povus supozi, ke temis pri miskompreno kaj ke ‘popolartaj’ grupoj estis konfuzitaj kun grupoj, kiuj okupiĝas pri ‘artefaritaj’ planlingvoj. En junio 1949 la centra partia gazeto *Neues Deutschland* postliveris la klarigon, ke ne Esperanto kiel lingvo estas malpermesita, sed Esperanto-grupoj estas malpermesitaj. Ankoraŭ en 1955 la ĉefa prokuroro de GDR skribis pri Esperanto, ke planlingvoj ne estas naciaj lingvoj kaj havas, konforme al la instruoj de Stalin pri demando de marksismo en la lingvoscienco, neniu sciencan aŭ kulturen bazon.² Malgraŭ tiu malpermeso, post 1949 en la sovetia sektoro de Germanio tamen okazis iuj aranĝoj en kiuj orientgermanaj esperantistoj partoprenis, kaj en 1960 eĉ aperis la unua GDR-eldono de *Paco*.³ Malgraŭ iuj vanaj klopodoj reatingi la plenan permeson, nur en februaro 1965 en GDR la Esperanto-agado estis oficiale allasita kaj povis laŭleĝe ekfunkcii sine de la Kulturligo de GDR. Sed tio eblis nur je la severaj kondiĉoj de la senkompromisa ideologia submetiĝo kaj totala politika lojaleco vidalvide de la gvida komunisma partio SUPG.⁴ Ĉi tiun altan prezon devis do pagi la ‘oficialiĝinta’ Esperanto-movado de GDR, kiu estis adaptita aŭ egalŝaltita kun la oficiala politiko de GDR kaj de la Orienta Bloko.

Stalinismo kiel tabuo

Post ia enkonduko pri la ekesto de la lingvo kaj movado Esperanto, kiu povis resti nur treege supraĵa kaj, ekzemple en la kazo de Zamenhof eĉ iom karikatureca,⁵ la sociologo Bendias demandas sin finfine ĉu Esperanto estas sekto? Sen doni respondon li mencias la diversajn provojn de difinoj kio estas aŭ estu Esperanto – ĉu savmovado, opozicia organizaĵo, subkulturo, anti-lingvo, nacia anstataŭaĵo ĝis vizia movado, kiu celas atingi justan solvon de la ‘internacia lingva problemoj’ kaj batalas kontraŭ ‘lingva imperiismo’. Ŝajnas ke ankaŭ Bendias apartenas al tiuj, kiuj opinias, ke la angla lingvo kaj Usono „filtris la lingvan medion kaj pretervidas esencajn aspektojn” kaj kulpas kiel “instrumentoj de ekonomiaj superpotencoj por konfliktoj, se ili fariĝas misiemaj”. La kulturon de la Okcidento li konsideras hegemonia kaj „politike arbitrea” (sic). La esperantistojn li laŭdas, ĉar ili metis tiujn demandojn sur sian tagordon jam sufiĉe frue. Mi lasas tiujn (dubindajn) asertojn sen komento, la politika pozicio de Bendias fariĝis klara.

En la ĉapitro pri la historio de la laborista, komunista kaj sovetia Esperanto-movadoj Bendias aludas la ideologiajn diskutojn, kiuj siatempe furoris en la Orienta Bloko, tuŝante la demandon de la konstruado de la komunismaj partioj kaj de la kohereco de la sovetia bloko; krome, li alparolas la problemon de la kosmopolitismo kaj nature mencias la persekutojn sub Stalin, kiuj devis resti absoluta historiografia tabuo en GDR. En tio, Bendias ĉefe substrekas la historiografian signifon de la libro ‘La Danĝera Lingvo’ (1988) de Ulrich Lins por montri, ke ĉi tiu sendube grava verko, kiu unufoje kohere priskribis la persekutojn de esperantistoj en Sovetunio kaj aliloke, devigis la ‘historiistojn’ de GDREA almenaŭ ne plu ignori la oficiale prisilentitan temon. Sed skribi pri ĝi oni ĉiukaze povis en GDR nur ekde 1990, kiam estis por tiu fiaskinta ŝtato tro malfrue por rekomenci.⁶

Junularo kiel studinda kategorio

La aŭtoro Torsten Bendias, naskita en 1964 en GDR, studinta juron kaj psikologion kaj nun laboranta kiel diplomita psikologo-terapiisto, klasifikas en sia germanlingva libro⁷ la Esperanto-junularon de GDR, kies aktivulo kaj atestanto li estis, kiel „niĉon“, „junularan reton“, „sociigan spacon“ kaj „fuĝejon“ samtempe. Bendias nomas tiun fenomenon enigma, escepta, ĉar ĝi ekzistis kaj evoluis ekster la monopolo de Libera Germana Junularo⁸ kaj ankaŭ ekster la tegmento de la Eklezio, sed tamen laŭleĝe.

Metodike, Bendias ne intencis prezenti la GDR-civitanojn kiel „viktimojn de la sistemo“, sed kiel „agantojn, sendepende de tio, kiom diversa tiu agospaco aspektis konkrete”.⁹ Kiel teorianton orientigon li elektis la ‘mikrosociologian’ metodon aŭ modelon de Bernhard Schäfers/Albert Scherr: *Jugendsoziologie*. Verlag für Sozialwissenschaften. Wiesbaden 2005. En ĝi rolludas precipe generacia sociologio, sociometrio kaj vivomediaj teorioj.

La koncepto de la libro de Bendias baziĝas sur kronologia-dokumenta strukturo. Ĝuste la kronika parto kun amaso da ĝis nun nekonataj faktoj kaj detaloj estas la plej interesa kaj valora, sed tre utilaj estas ankaŭ la intervjuoj faritaj kun atestantoj; precipe okulfrapas la aŭtentika lingvaĵo de sociolektoj de orientgermanaj junulaj kaj normal-civitanoj, kiu draste kontrastas kun la naŭza politike-ideologie konformisma-sterilizita terminologio de oficialaj GDR-presaĵoj kiel *der esperantist* kaj *Paco*, per kiu la ‘respondecaj’ ideologoj de GDR tedis kaj molestis la legantojn kaj abonantojn dum pli ol tri jardekoj.¹⁰ La publikigitaj intervjuoj impresas dokumentas la gravajn problemojn kaj obstaklojn, kiujn tiuj gejunuloj alfrontis, se ili volis okupiĝi pri Esperanto. Tio vere ne estis facila afero en GDR, ĉar mankis la bazaj kondiĉoj necesaj por tia aktiveco: Ekzemple la ebleco laŭplaĉe organizi pli grandajn kunvenojn ekster la kontrolo de GDREA, la okazo libere vojaĝi al eksterlando, ĉefe al la Okcidento, kiu restis entute fermita, ĝis la povo transpigi kotizojn kaj aĉeti Esperanto-varojn eldonitajn en aliaj landoj aŭ la disponeblo de propraj allogaj lernmaterialoj kaj Eo-publicaĵoj. Sub la limigaj reguloj de la rigida GDR-reĝimo la Esperanto-junularo estis kvazaŭ kondamnita ekzisti en iu ‘griza zono’ inter suspektata duonoficialeco kaj tolerata nekonformisma privateco (aK). Ke Esperanto-gejunuloj ĝuste ne agu libere, laŭplaĉe kaj nekontrolite ekster la permesita kadro, pri tio zorgis la estraro de ZAKE/GDREA¹¹ sub la pedanta gvido de la sekretario D. Blanke, kiu, konfesinde, krom administri kaj gvidi sendube ankaŭ klopodis fari por Esperanto kaj interlingvistiko kion li povis fari (aK).

Kiel Linde Knöschke, unu el la fruaj Esperanto-virinoj en GDR, klarigis en unu el la intervjuoj, junularaj grupiĝoj estis io spontana kaj provizora, kiuj pro la aĝlimo kaj geedziĝoj kutime ne ekzistis tre longe. Ĉi tiu problemoj ja estis konata ankaŭ en aliaj landoj.

La rolo de la Stasio por la Esperanto-movado

Multaj legantoj verŝajne transsaltas la paĝojn por rekte alveni ĉe la plej interesa ĉapitro pri la rolo de la ŝtata sekureco (paĝoj 262-273).¹² En tiu ĉapitro la aŭtoro *piednote* informas, ke „por tiu ĉi laboro esencaj fariĝis 35 MfS¹³-aktoj kun entute 1631 paĝoj”. La aŭtoro taksas la iaman Stasion de GDR „laŭ dungita personalo unu el la plej fortaj sekretaj servoj de la mondo”.¹⁴ Prezente kelkajn rezultojn de la ekspluatado de tiu materialo, la aŭtoro rivelis, ke la Stasio interesiĝis pri Esperanto ĉefe antaŭ 1965. Poste, kiam Esperanto fariĝis laŭleĝa okupo, ĝi ŝajne perdis grandparte sian intereson pri tiu objekto, kaj la observado limiĝis al unuopaj personoj „sur pli malalta nivelo ĝis la turniĝo” (do en 1989). La malpliigon de la observado Bendias klarigas per la supozo, ke en la Stasio la informiteco pri la Esperanto-movado en iu momento atingis sufiĉan gradon. Li konstatis, ke la Stasio ne aplikis „unuecan strategion” rilate al Esperanto kaj ke speciala Esperanto-sekcio ĉe la Stasio ne ekzistis por observi Esperanton, kio malfaciligas hodiaŭ la esploron. En la ĉapitro oni trovas ankaŭ skizon pri la klasika „kariero de IM”, kiu estis la sekrete dungita informagente de la Stasio kun la tasko prispionadi aliajn civitanojn kaj raportoj al la Stasio.¹⁵ Krom en la kazo de iu „Gerd Gerhardt”, kiu ludis sian iom enigman ludon, sed poste fuĝis al la Okcidento, deklarante sin viktimo, neniu nomoj de suspektataj Stasio-agentoj estas menciitaj. Bendias konfirmas, ke neniu el la malnovaj laboristaj esperantistoj el la Vejmara tempo funkciis kiel IM, dum ĉe la „juna generacio” troviĝis „la plej multaj IM-oj”. Laŭ la trovitaj Stasio-dokumentoj aktivadis ĉirkaŭ 15 IM-oj en la Esperanto-movado de GDR. Koncerne la prioritatojn de la Stasio rilate al la Eo-movado, Bendias konfirmas ankaŭ, ke la Stasio interesiĝis ĉefe pri tio, ĉu en la Esperanto-movado formiĝas grupoj, en kiuj oni „kritike parolas aŭ pensas pri la ŝtato”.

Oni volis ankaŭ ekscii, ĉu ekzistas certaj personoj en tiuj grupoj, kiuj nur ŝajnis sian politikan lojalecon aŭ ĉu ĝi estas sincera. Same oni interesiĝis pri la demandoj, ĉu la Esperanto-movado de GDR estas iel subfosata de homoj el la Okcidento, precipe el FRG, ĉu ekzistas kontaktoj kun eksterlandanoj, ĉu okazas privataj tranoktoj k.s. Specialan atenton oni atribuis al ĉiuj presaĵoj (de kiuj multaj estis konfiskitaj¹⁶). Kaj nelaste la Stasio volis ekscii, ĉu prepariĝas agadoj lige kun la intenco forfuĝi el la respubliko. Do, ankaŭ en la kazo de GDR oni povas konkludi, ke la sekretajn servojn interesis unuavice la politika sinteno kaj lojaleco de la propraj civitanoj, dum ilia esperantisteco estis ŝajne duaranga.

Kion la sekurecaj servoj ankoraŭ faris

Dum la Stasio produktis informaron pri ĉirkaŭ 120 GDR-esperantistoj, en la 1960aj jaroj ĝi prispionigis ankaŭ ĉeĥoslovakiajn esperantistojn, kio atingis sian kulminon okaze de la Praga Printempo en 1968. Ne estas klare, ĉu en la menciitaj kazoj (Dubček-klubo, Grupo KAN en Ostrava kaj Klubo 231), kiuj trovis la apartan atenton de la sekretaj servoj, troviĝis ankaŭ esperantistoj. Bendias pluraportas, ke post la fino de la proklamo de la milita stato en Pollando en 1983 la sekreta servo interesiĝis pri tio, ĉu iuj Esperanto-grupoj disvastigas „herezan skriban materialon”. Krom tio en 1978, kiam okazis la UK en Varsovio, la Stasio liveris, tra la „Operacia Grupo de Varsovio”, „mallongan skriban raporton pri atendeblaj aktivecoj de hungaraj esperantistoj“. En la 80aj jaroj estis esplorite, ĉu ekzistas kontaktoj inter junaj esperantistoj de GDR kaj FRG. En unuopaj kazoj IM-oj tradukis por la Stasio el diversaj Esperanto-gazetoj, precipe dum la tempo de la Praga Printempo kaj okaze de la milita stato en Pollando. Sed, kiel Bendias aldonas kiel konsolon, sekretaj servoj ĉiam interesiĝis pri la agado de sociaj movadoj, ankaŭ en la Okcidento, menciante ke eĉ Svislando konis sian ‘Stasian’ skandalon en la 80aj jaroj. La komparo tamen estas maladekvata.¹⁷

Resume kaj konklude: La ĉapitro pri la ŝtata sekureco estas sen substanco kaj do en principo seniluziiga, sed la atendoj je ĝi estis verŝajne tro grandaj. La temo do ne estas fintraktita.¹⁸

La rolo de iamaj gvidantoj kaj estroj

La rolo de Detlev Blanke, la iama tre influa sekretario de ZAKE/GDREA, ludas en la libro de Bendias neniun gravan rolon. Kun la escepto de iu „Leo”, kiu esprimis en sia intervjuo kelkajn pli kritikajn vortojn pri li, analiza traktado de la agado (kaj ties sekvoj) de ĉi tiu centra funkciulo mankas grandparte, kvankam certe ekzistus pluraj kritikindaj aspektoj el diversaj vidpunktoj (pri kiuj multaj estoj verŝajne eĉ ne konscias, despli ke Blanke apartenas en la Eo-movado al la t.n. korifeoj). El tio oni povus konkludi, ke kun Blanke ĉio estas en ordo.¹⁹ En aparta intervjuo Blanke rakontas pri siaj Esperanto-travivaĵoj en la junaĝo kaj kiel li konatiĝis kun diversaj esperantistoj. Dank’ al sia rigora sinteno, kiun oni iusence povas konsideri sincera, Blanke konfesas, ke li siatempe “*klopodis eviti*” (sic) sendependan junularan Esperanto-organizaĵon ekster la Kulturligo. Li klarigis la aferon tiel, ke tia sendependeco certe ne estus plaĉinta al Libera Germana Junularo (FDJ), kiu monopolis, gvidis kaj kontrolis la junularon en GDR. Malgraŭ la parta banaleco de liaj klarigoj, oni povas jam tre bone senti la postan rolon de Blanke en ZAKE/GDREA, kiu celis monopoli kaj kontroli la Eo-movadon de GDR same kiel tion faris analogaj GDR-instancoj. Apud tio, Blanke pretendas por si la meriton, ke per sia „saĝa konduto” (sic) li kvazaŭ savis Esperanton en GDR. Anstataŭ do preni ekzemple la politikan-ideologian rolon de Blanke sub la lupeon, Bendias sentas ĉefe la bezonon esprimi sian profundan dankemon al d-ro D. Blanke pro ties „longjara kritiko kaj subteno de tiu ĉi verko”, kaj aldonas, ke ankaŭ ĉe „diverĝaj vidpunktoj” Blanke „ĉiam estis preta, promocii mian laboron”, „donis al mi konsilojn kaj malfermis sian ampleksan privatan bibliotekon”. Estus interese scii pli pri tiu „kritiko” kaj pri kiaj „konsiloj” konkrete temis.²⁰

La 80aj jaroj kaj la fino de GDR

Kiel Bendias plue skribas en posta ĉapitro, inter 1985 kaj 1989 ĉe la Esperanto-junularo de GDR estiĝis io kiel tendara etoso. Gorbaĉov vekis ondon de simpatio, „multaj junuloj adiaŭis mense al GDR”, tio signifas, ke multaj junuloj frustriĝis kaj seniluziĝis pri sia ŝtato kaj simple forlasis la

landon, en kiu glasnosto kaj perestrojko neniam alvenis. En 1987 GDREA perdis la nervojn kaj malpermesis la novan estraron de la Junulara Komisiono, kiun la junuloj mem elektis. Tio estis la plej lasta grava konflikto kun GDREA, kiu ankoraŭfoje impresis montris sian stalinisman grimacon (aK). Kvankam la junularo estis traktita de GDREA kun certa suspekto kaj neglekto, Bendias notis, ke la junularo sukcesis influi la aferojn tiel, ke GDREA iom mildigis la monopolon („La junularo estis la sismografo de GDREA”, „La junularo ŝanĝis la asocion”). La influo de la revolucia kaj demokratiiga procezo en Orienta Eŭropo kaj ĝia premo en GDR en la dua duono de la 80aj jaroj estas priskribitaj en la ĉapitro 9.

Tiel, unu generacio de junuloj sekvis la alian. En la libro de Bendias aperas multaj nomoj de junaj ‘esperantistoj’, kiuj neniam estis konataj ekster GDR. Ĉar mankas iliaj biografioj, oni praktike nenion scias pri la sorto de tiuj junaj samideanoj, kiuj havis certajn esperojn je Esperanto, kiuj evidente estis grandparte trompitaj, ĉar en GDR estis iluzio esperi je la plenumiĝo de tiuj revoj. Unu biografio tamen vekas la atenton: Kortuŝas la tragika sorto de Rita Bahalwan (en GDR konita kiel Rita Krips), kiu forlasis sian GDR-hejmon por rekomenci la vivon en Jemeno, kie atendis ŝin nova tragedio.

1989 kaj la sekvoj

Post la falo de la Berlina Muro, en novembro 1989 estis fondita en GDR ‘La Esperanto-Junularo’ (DEJ) – sen la ‘aŭspicio’ de GDREA, sed kun la Ronda Tablo. La nova generacio de gejunuloj ricevis apogon de okcidentgermanaj esperantistoj. Sed baldaŭ komenciĝis novaj konfliktoj, miskomprenoj, kvereloj kaj krizoj. En la plej lasta tago de 1990 DEJ kaj GEJ unuiĝis. En majo 1991 sekvis ankaŭ la unuiĝo de GEA kaj GDREA. Kiel oni povis legi, nur malgranda parto de iamaj GDREA-esperantistoj aliĝis al la tutgermana asocio.²¹

En sia libro, la psikologo-juristo Bendias aplikas kompreneman-neŭtralan sintenon kaj kulpigas neniun personon, malgraŭ ĉio. Sed Bendias ankaŭ ne hezitas esprimi kelkajn kritikajn komentojn kiel la sekvan: „Milionoj da homoj ‘sufiĉe bone vivis’ kun la Stasio kaj aprobis ĝin. Eble ili ankaŭ nun aprobis ĝin, se iu politika sistemo donus al ilia vivo trankvilon, sekurecon kaj firman kadron. Ne nur la reĝimo mem estis maljusta, ankaŭ la homoj estis maljustaj. Multaj tenis sian konformismon fermita ĝis nun. Kelkaj volas pentri GDRn iom pli ĝojige ol ĝi estis, eble por pli bone povi paciĝi kun siaj memoroj kaj sia iama patrujo“. En la antaŭparolo Bendias alvokas la homojn, kiuj ankoraŭ devas prilabori sian pasintecan, ke ili faru tion tute persone sen la peno de aliaj.

La realeco forpuŝis la utopiojn

Intertempe, la utopioj estis anstataŭitaj per la realeco, konstatas la historiema orientgermana sociologo. La ideologioj fiaskis, ne nur la komunismo, sed ankaŭ la kapitalismo troviĝas en profunda krizo; ŝajne venkis la angla lingvo kaj la ‘okcidentaj valoroj’, kiuj estas akompanataj de la nova naciismo, por konduki la homaron en novajn konfliktojn kaj militojn. Ŝajnas ke ankaŭ Esperanto fariĝis la viktimo de la tutmondiĝo aŭ globalizacio. Al la Esperanto-asocioj Bendias riproĉas, ke ili ne kapablis formuli novajn projektojn. Li tute pravas!

GDR ja malaperis, sed memoroj pri ĝia „ĉarmo” restas en formo de spuroj, kiujn postlasis rakontoj pri travivaĵoj kadre de la Esperanto-junulara movado de GDR, ekzemple. Sed kiam oni nostalgias pri la iama „ĉarmo” de GDR oni ne forgesu la vivo-esencajn problemojn, kiujn havis milionoj da simplaj kaj senprivilegiaj homoj en la GDR-hejmo, kiu pli similis al prizono ol al feliĉa lando de la baldau alvenonta komunismo, en kiu ankaŭ parto de la esperantistoj kunludis kiel komplikoj de brutala kaj cinika politika sistemo. Se Bendias skeptike perceptas la reunuiĝon de Germanio, oni povas esperi por li kaj lia generacio, ke ankaŭ en la nova tutgermana hejmo la persona feliĉo estos trovebla, en la konscio, ke malgraŭ ĉiuj nesolvitaj problemoj certe estas pli bone vivi nun ol en ĉiuj pasintaj tempoj de Germanio.

Pere de la ‘fakaj’ ‘ekskursoj’ (temoj ekster Esperanto) en la tre leginda libro de Torsten Bendias oni sentas la klopodon de la aŭtoro montri la Esperanto-movadon en la politika, historia kaj soci(ologi)a kunteksto de GDR kaj orienta Eŭropo. Ĉiuj ĉi ĉapitroj meritis apartan legadon kaj recenzadon, ankaŭ kun la celo atentigi pri kelkaj eraroj kaj malprecizaĵoj.²² Sed kiel kutime en tiaj

meritoplenaj libroprojektoj okazoj la aŭtoro donas utilajn stimulojn por pluokupiĝi pri tiuj interesaj temoj.

Andreas Künzli, jan. 2012

La librotitolo estas:

Torsten Bendias: Die Esperanto-Jugend in der DDR. Zur Praxis und Lebenswelt sozialer Strömungen im Staatssozialismus. LIT. Münster. 2011. 340 paĝoj. Prezo: 49.80 € (UEA), 34.90 € (Lit-eldonejo), CHF 49.20 (bol.ch). La libro estas parte enrigardebla en interreto kadre de Guglaj Libroj.

---

¹ Ĉar ne ekzistas libroj pri la historio de GDR en Esperanto (Eo), mi devas referenci al la nacilingva fakliteraturo.

² Estas evidente, ke la GDR-prokuroro baziĝis je la sovetia vidpunkto. Tamen, laŭ la karaktero, semantiko kaj strukturo de la GDR-dekreto mi vidas ankaŭ sufiĉe perpleksan similecon kun la koncernaj kontraŭ-Esperanto-dekretoj de la nacisocialistoj (Rust, Kohlbach, Heydrich, Bormann, ktp.) en la 30aj jaroj. Simile do kiel en la kazo de la Tria Regno, ankaŭ el la koncerna GDR-verdikto eblas konkludi, ke la lingvo Esperanto mem (kiu povis esti private flegita) probable ne estis malpermesita, sed ke la Eo-agadoj kaj -grupoj kaj la publika disvastigo de Eo estis malpermesitaj. Specifa kaj stranga en la GDR-kazo estis la ligo de Eo kun la kategorio de populargrupoj. Cetere, kiel N. Stepanov konfirmis, jure valida malpermeso de la lingvo Esperanto aŭ de la Eo-movado ĝenerale en Sovetunio plej verŝajne ne ekzistis, ĉar en la NKVD-aktoj oni ne povis trovi ĝin (sed aliflanke eksplicite malpermesitaj estis unuopaj Eo-agadoj aŭ Eo-produktoj kiel ESKI, *Sennaciulo*, fakte jam en la 20aj jaro).

³ La aktivecojn en tiu tikla tempo listigis Fritz Wollenberg en la kajero: Chronik zur Geschichte des Esperanto in Ostberlin 1945-1991. Arbeitsgruppe zur Erforschung der Geschichte des Esperanto-Verbandes im Kulturbund der DDR (AGG). Berlin 2002.

⁴ La Socialisma Unuiĝinta Partio de Germanio (germane: SED) estis fondita per la deviga unuigo de KPD kaj SPD en aprilo 1946 en Orienta Berlino.

⁵ En la bibliografio, konsistanta el 624 eroj, eĉ unu Zamenhof-biografio ne estas indikita (aliflanke, estas listigitaj 7 titoloj de verkoj de Stalin!).

⁶ Kvankam Bendias iom laŭdas la laboron de la t.n. ‚Laborgrupo por esploro de la historio de GDREA‘, li evidente pretervidis aŭ ne volis trakti kelkajn siatempe publikigitajn kontribuojn de D. Blanke, kiuj nuntempe ne plu estas oportunaj kaj pri kiuj paroli aŭ skribi estus tro embarase kaj tial estas evitinde. Temas precipe pri lia postparolo al ‚La Dangera Lingvo‘ en la sovetia eldono de la eldonejo Progreso, Moskvo 1990, kaj pri lia recenzo pri tiu libro en *der esperantist*, n-ro 1/1990. Pridubante la sciencecon de la laboro de Lins, en tiuj artikoloj Blanke riproĉis al lia okcidentgermana kolego inter alie, ke li misprezentis kaj sarkasme interpretis (sic) kelkajn temojn, ke lia prezentado estas mankohava kaj ne sufiĉe objektiva (precipe la partoj pri Sovetunio kaj GDR), ĉar ili ne estas verkitaj laŭ la metodoj de la marksismo, t.e. de la dialektika kaj historia materiismo ktp.

⁷ La enhavon vd. sub <http://d-nb.info/1013146115/04>.

⁸ La t.n. Libera Germana Junularo (FDJ) estis, kontraŭe al la nacisocialisma-faŝisma Hitlera Junularo (HJ), marksism-leninisme orientita organizaĵo, kiel la komsomolo en Sovetunio, kiu celis eduki siajn membrojn kiel „klaskonsciajn socialistojn“. Kiel sola ŝtate agnoskita junulara organizaĵo ĝi pretendis la monopolon gvidi la junularon entute, kio signifis praktikan malpermeson aŭ subpremon por junularaj grupoj, kiuj estis nekonformismaj, havis alian politikan aŭ ideologian konvinkon aŭ simple volis esti sendependaj de FDJ. Inter la ĉefaj taskoj de FDJ kiel „batalrezervo de SUPG“ estis la batalo kontraŭ la „imperisma sistemo“ kaj la amikeco kun Sovetunio. Ekde 1951 en FRG, FDJ estis malpermesita.

⁹ Ĉiuj esperantigoj de aK.

¹⁰ La ideologian-politikan parton de *der esperantist* mi analizis sub www.planlingvoj.ch/Esperanto-DDR.pdf (la teksto estos eldonita ankaŭ en presita formo).

¹¹ Unue ekzistis Centra Laborrondo Esperanto en la Kulturligo de GDR (ZAKE) kaj poste, en 1981, estis fondita Esperanto-Asocio en la Kulturligo de GDR (GDREA)

¹² Cetere, ĉi tiu libroparto ne aperas en la versio de Guglaj Libroj, en kiu la libro estas prezentita.

¹³ Mallongigo por Ministerio por Ŝtata Sekuraco (de GDR), simple: La Stasio.

¹⁴ Vd. ankaŭ Gieseke, J.: Die Stasi 1945-1990. München 2011 (ĉi tiu grava titolo mankas en la bibliografio). La Stasio-dokumentojn administras la Federacia Delegito por la Aktoj de la Ŝtata Sekureca Servo de la iama GDR. Ĝis la la fino de 2009 ĉ. 1,7 milionoj da privataj personoj petksribis por konsulti siajn Stasio-aktojn. La intereso de la civitanoj pri la dokumentoj de la Stasio daŭre estas grandega: En 2009 kaj 2010 pli ol 190'000 personoj volis vidi siajn Stasio-aktojn, t.e. unu triono de ili por la unua fojo. Ankaŭ esploristoj el tuta Germanio kaj eksterlando rajtas peti la konsultadon de certaj Stasio-aktoj por sciencaj celoj.

¹⁵ Oni taksas la ekziston de ĉ. 200'000 Stasio-informagentoj, laŭ aliaj ciferoj ekzistis ĝis duonmiliono de ili. Kompare, GDR havis 16,675 milionojn da enloĝantoj.

¹⁶ Kiel tiama redaktoro mi memoras, ke la bulteno *Tejo-tutmonde*, kiun ni sendis al diversaj junuloj en GDR, estis konfiskita de la GDR-organoj kaj resendita (kun aŭ sen oficiala stampo de la GDR-poŝto) aŭ ne atingis la ricevantojn.

¹⁷ Tiu temo estas traktita de mi en la Svisa Enciklopedio Planlingva (2007).

¹⁸ Cetere, la tuta jura prilaboro de la ‚GDR-pasinteco‘ estis en Germanio oficiale finkonkludita antaŭ kelkaj jaroj. Ne ĉiuj punindaj personoj povis esti adekvate punitaj, ĉar mankis la leĝa bazo aŭ multaj akuzitoj ne estis puneblaj, pro alta aĝo, malsaniĝo k.s. Intertempe multaj kazoj jure preskriptiĝis.

---

¹⁹ En 2011 Blanke estis nomita honora membro de UEA.

²⁰ Cetere, en *der esperantist*, n-ro 1/1990, D. Blanke komplete distanciĝis de la falintaj GDR-ŝtatestroj, deklarante, ke li „ne sciis, ke GDR estis regata de privilegio-avida kliko de krimuloj“ kaj ke li „eraris“ rilate al tiu „gvidantaro de la partio“, kiu „piedtretis la idealojn de la socialismo, misuzis sian potencon kaj fidon de multaj bonvoluloj“. Ĉi tiu en si mem prava sinteno tamen devas esti konsiderata kiel malkredinda kaj absurda, ĉar ĝi estis adoptita tuj post la kolapso de la Honecker-reĝimo ankoraŭ en novembro 1989 de gvida ŝtata funkciulo, kiu estis unu el la plej bone informitaj personoj en GDR, kiu ĉiam plenkonscie elektis siajn vortojn kaj agadojn!

²¹ Ĉi tiu nealiĝemo de la plimulto estas iom nebula afero. Ne estas klare kial nur malmultaj GDREA-membroj aliĝis al GEA. Ĉu enketo inter ili estis farita? Povas esti, ke inter tiuj 1500-2000 GDREA-membroj troviĝis unuflanke multaj maljunuloj, multaj paperaj membroj kaj personoj, kiuj post la malapero de GDR ne plu aliĝis al iu alia Eo-asocio aŭ entute forlasis Esperanton. Sed tio estas nur miaj supozoj.

²² Enestas iuj eraretoj kaj malprecizaĵoj: Ekzemple D.L. Armand, pri kiu mankas fontindiko, ne pasigis 18 jarojn en la ‘lagro’, sed precize 18 *monatojn* en la prizono Sokolničeskij izpravdom en Moskvo en la jaroj 1927-29 (laŭ alia fonto 1926-27), cetere laŭ paragrafo 193, 12 pro rifuzo de la arma servo pro religiaj konsideroj (surbaze de la argumentado de Tolstoj). Li ankaŭ ne ludis rolon nur en la 1970aj jaroj, sed jam depost 1956 okaze de la restarigo de la Eo-movado en SU (vd. Арман Д.: Путь теософа в стране Советов: Воспоминания / Давид Арман. Moskvo. Аграф 2009. 608 p.). La menciita (nerekta) parenco estis Inessa Armand Steffen (1874-1920), sekretario de Lenin.